

Peşə bazarında orta ixtisas və peşə təhsilinə malik peşəkarların yeni imkanlar yaradılacağı

Azərbaycanda informal və qeyri-formal təhsil formaları vasitəsilə edilən bilik, bacarıq, sənaye və təcrübənin qiymətləndirilməsi və atənməsi məqsədilə imtahanların keçirilməsi, onlara peşə ixtisasına təsdiq edilən sənədin verilməsi qaydası hazırlanmışdır. Bu addımın qəsa zamanında öz müsbət nəticəsini verəcəyi ümumiyyətlə doxurmur. Belə ki, bu mexanizmin iştirakçılarının hazırlanan kadr potensialının peşə bazarında daha çevik və ləqəsinin qurulması, eyni zamanda, indiyədək müxtəlif üsullarla edilən kompetensiyaların peşə bazarında uzlaşdırılması təmin ediləcəkdir.

Ümumiyyətlə, "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası"na uyğun olaraq peşə təhsili istiqamətində bir sıra tədbirlər həyata keçirilir. Yeni qanunvericilik təşəbbüsləri, "Peşə təhsili haqqında" qanun və ona dair hazırlanan bir sıra normativ hüquqi sənədlər tərəfində aktiv müzakirələr aparılır. Beynəlxalq təkilatların nümayəndələrinin və ekspertlərinin iştirakı ilə aparılan növbəti müzakirələrin mövzusu "informal və qeyri-formal üsullarla edilən təhsiləndirilməsi sənədlərinin atənməsi" olub. "Gələcək Sənaye" üzrə Regional Peşə Kompetensiyalar Mərkəzinin yaradılması na dair layihənin çərçivəsində keçirilən bu müzakirələrdə təhsil naziri Ceyhun Bayramov, mərkəz vətəhalinin sosial müdafiəsi naziri Sahil Babayev, BMT-nin Rezident ləqəli İndiricisi Qulam Şaqzai, Avropa Təfəqatının Azərbaycan bazarında Nümayəndəliyinin dövlət qurumları na peşə təhsil müəssisələrinin məkdəllər bəyənəlxalq təkilatların nümayəndələri, layihə və özəl sektorun təmsilçiləri, ekspertlər iştirak edib.

Peşə təhsilinə yeni yanaşma

Peşə təhsili ölkənin sosial-iqtisadi inkişafına təkan verən iqtisadiyyatın bütün sahələrində üçün ixtisaslı kadr hazırlanması təmin edilən aparıcı təhsil pilləsidir.

Peşə təhsilinin inkişafı insan kapitalının formalaşmasına, işsizliyin aradan qaldırılmasına, xüsusən, gənclər arasında məşğulluğun təmin olunmasına xidmət edir. Bunu nəzərə alaraq Azərbaycan hökuməti son illərdə insan kapitalının inkişafı peşə keyfiyyətlərinə peşə bazarının formalaşdırılmasına üçün ixtisaslı işçi qüvvəsinin hazırlanması istiqamətində mühüm tədbirlər həyata keçirir. "Peşə təhsili və təliminin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi"nin təsdiq edilməsi, peşə təhsili müəssisələrində çalğuların bilik və bacarıqların diaqnostik qiymətləndirilməsi, işçilərin mərkəz haqqının həmişə tli dərəcəyə artırılmasına bəli tədbirlərin, sadəcə, bir neçəsidir.

Həmin tədbirlərdə diqqət çəkən təhsil naziri Ceyhun Bayramov "Peşə təhsili haqqında" qanunun qəbul ediləndirilməsinə yaxın gələcəkdə bu sahənin inkişafı ilə bəli həmişə tli dərəcəyə nail olunması istiqamətində təkanverici addım kimi dəyərləndirir. Onun fikrincə, qanunda peşə təhsilinə yeni yanaşma əksini tapmış Beynəlxalq təcrübəyə uyğun olaraq bu pillənin peşə təhsili sisteminin ilk peşə, texniki peşə və yüksək peşə təhsili olmaqla, 3 səviyyəyə fəaliyyət göstərməsi müəyyənləndirilib. Ümumi təhsil müəssisələrində ilk peşə təhsili üzrə təmayüllü siniflərin yaradılması, peşə təhsili müəssisələrində oxuyanlara tələbə statusunun verilməsi, yüksək texniki peşə təhsili alanlara subsubkavalant peşə-ixtisas dərəcəsinin verilməsi, tələbələrə iş yerində təcrübə müqaviləsi bağlamaq və minimum mərkəz kəhaqqından az olmamaq tələblərinə mərkəz kəhaqqının ödənilməsi, sosial müdafiəyə ehtiyac olan peşəkarların üçün güzətlərin müəyyənləndirilməsi kimi yeni müddəllər təsbit edilib.

Son illərdə Nazirlər Kabinetinin müvafiq qərarlarına əsasən, Bakı və Gəncə şəhərlərində, o cümlədən Qəbələ rayonunda yerləşən 34 peşə təhsili müəssisəsinin bazasında müxtəlif istiqamətlər üzrə ixtisaslaşmış 14 peşə təhsili mərkəzi yaradılmışdır. Kənd təsərrüfatı istiqamətində ixtisaslaşmış Qəbələ Dövlət Peşə Təhsili, elektrik, mexanik, santexnik, tikinti, çirki istiqamətində üzrə ixtisaslaşmış Mingəçevir "ASAN Peşə" Təhsil mərkəzləri istifadəyə verilib. Koreya İqtisadi İnkişaf və Məkdəllər Fonduna əsaslanaraq kredit-saziyyətdə 8 ixtisas üzrə peşə hazırlanması nəzərdəkiləndirilmişdir. Sənaye və innovasiyalar üzrə Peşə Təhsil Mərkəzinin tikintisi başlanılmışdır.

Peşə təhsilinin müasir məzmununun formalaşması istiqamətində 80-dən çox ixtisasın kurikulumu, o cümlədən 130-dən çox modul tipli dərslər hazırlanmışdır. 300-dən çox ixtisas müəlliminin təlimlərdə iştirakı təmin edilib.

Peşə təhsili sahəsində atəllənən addımlar həmişə vətəndaşların rahatlıq məxidmət edir. Təhsil naziri "ASAN

Pe?? layihəsinin? hat? dairəsinin bu ildəni geni?lən dirilyini xatırladaraq, artıq bütün "ASAN Xidmət" m?rkəzlərində elektron sənəd qəbulunun tətbiq edildiyini vurğulay?b. Pe?? t?hsili almaq üçün "ASAN Pe??" layihəsi çərçivəsində 16 mindən çox müraciət olub. Onların 15 mindən çoxu pe?? t?hsili müəssisələrinin tətbiqəsi adınə qazamb.

2018-2019-cu t?dris ilində m?k bazarının d?yi?n tətbiqlərini nəzərdə alaraq 34-ünləv? d?y?n yaradan yeni ixtisas olmaqla 168 ixtisas üzrə tətbiqə qəbulu h?yata keçirilib.

Pe?? ixtisasın tətbiq edən sənədin icbariliyi pe?? t?hsilinə mara?? artıracaq

T?hsil naziri pe?? t?hsili sahəsində beynəlxalq tətbiqlərlə birgə layihələrin icrasınə xüsusi qeyd edib. Hazırda Avropa İttifaqı tərəfindən Azərbaycanda "Pe?? t?hsili və təliminin inkişafına dəstək" texniki yardım layihəsinin icrasında davam etdirilir. Qeyd olunan 4 qrant layihəsi hesabına Gəncə və Qəbələ, Hərtəri, Cəlilabad, Qax, Səmayıl və Bərdə rayonlarında pe?? t?hsilinə keyfiyyətinin artırılması, t?drisin m?k bazarının tətbiqlərini uyğunlaşdırılmasını, t?hsil müəssisələrinin iqtisadi gətirənlərini m?kdə tətbiq çərçivəsində iqtisadi yerində tətbiqlər proqramlarınə h?yata keçirilməsi, sənətlə təminat sənətlə m?zmunun formallaşdırılması üçün kurikulum t?dris materiallarının hazırlanmasını, sənətlərin tanınmasını mexanizminin tətbiq edilməsi kimi fəaliyyətlər h?yata keçirilməkdədir.

T?hsil naziri 3 ay əvvəl Nazirlər Kabineti tərəfindən tətbiq edilən "Azərbaycan Respublikasında ömür boyu təhsil üzrə Milli Kvalifikasiyalar Çərçivəsi"ndə diqqətə ayır?b. Onun fikrincə, digər h?miyyətlilərlə yanaşı, Milli Kvalifikasiyalar Çərçivəsi m?k bazarında t?hsil sistemi arasında əlaqələri gücləndirir, informal və qeyri-formal üsullarla təhsiləndirilməsi sənətlərin tanınmasını sistemini tətbiq edir: "informal və qeyri-formal üsullarla təhsiləndirilməsi sənətlərin tanınmasını ömür boyu təhsil konsepsiyasının vacib elementlərində hesab olunur, insan kapitalının h?miyyətinin artırılması və rəqabət qüvvəsinin yüksək olduğu bir dövrdə fərdlər, cəmiyyət və iqtisadiyyatın inkişafı üçün bu bacarıqların və sənətlərin tanınmasını çox böyük h?miyyət kəsb edir. Ölkəmizdə bacarıqların bu yolla tanınmasını və bundan sonra m?k bazarına daxil olmağı istəyən təhsilçilərin pe?? ixtisasınə tətbiq edən sənədin icbariliyi pe?? t?hsilinə marağın h?miyyətlilərlə artmasına və m?k bazarında bilavasitə təsir edəcəkdir".

M?k bazarında illik strategiyası çərçivəsində h?yata keçiriləcəklər böyük h?miyyət kəsb edəcəklər

m?k bazarının halinin sosial müdafiəsi naziri Sahil Babayev iqtisadiyyatda müasir meyillərin pe?? t?hsili qarşılaşdığı yeni tətbiqlərlə irəlilədiyini və m?k bazarında rəqabət davamlı ixtisaslı kadrlara tələbatın artması qeyd edib. O, kadrların hazırlanması sisteminin inkişafı istiqamətində kompleks tədbirlərin h?yata keçirilməsinin vacibliyini vurğulay?b. Nazirnin fikrincə, Azərbaycanda yeni tətbiqlərin m?k bazarında illik strategiyası çərçivəsində h?yata keçiriləcəklər böyük h?miyyət kəsb edəcəklər: "Azərbaycan m?k bazarında hər il 100 mindən çox yeni təhsilçi daxil olur. Növbəti təhsilçilərin təhsiləndirilməsi insan resursları m?k bazarının tətbiqləri ilə, m?k bazarın isə insan resursları ilə uzlaşdırmaqdan ibarətdir".

Növbəti dövrlər üçün hansı istiqamətlər üzrə m?k bazarının tətbiq edilmiş olduğu proqnozlaşdırılmalıdır:

"M?k bazarında kifayət qədər ixtisaslaşmış qüvvəsinə malik. Ancaq bu, o demək deyil ki, onların sənətləsi və bacarığı yoxdur. Əksinə, bu insanlar nənə sildən-nənəslə ötürülən sənətlə və bacarıqlar mövcuddur. Lakin onların bacarıqlarının rəsmi tətbiqəsinə yoxdur. Bu baxımdan qeyri-formal və informal bacarıqların tanınmasını mexanizminin yaradılması böyük h?miyyət kəsb edir".

Azərbaycanda kifayət qədər insan h?miyyətlilərlə hansı pe?? t?hsil müəssisəsinə və ya ali təhsil müəssisəsinə bitirməyib, təhsil h?min insanların üçün də yeni imkanlar yaratmaq lazımdır. Ali təhsil müəssisələrinin məzunları heç də m?k bazarında olanların əksəriyyəti deyil, m?k bazarında olan insanların əksəriyyəti orta ixtisas və pe?? t?hsilinə malik insanlardır. Biz də h?min insanlar üçün yeni imkanlar təminləyəcəyik. Növbəti dövrlər üçün m?k bazarınə hansı pe?? ixtisas təhsil üzrə tətbiq etməli olduqumuzu müəyyənləşdirməliyik. Mövcud insan resurslarının potensialından tam

istifadə etməyə çalışmalıyıq”.

S.B.S.Babayevin fikrincə, Milli Kvalifikasiya Çərçivəsi təsdiq olunduğundan 270 köhnə peşə standartına uyğunlaşdırılmalı, 88 pilləli təhsil modelinə keçidlə tələblər standartları yenilənmiş, ümumilikdə dünyada olan 6000 peşənin, Azərbaycanı mövcud olan peşələrinin 95 faizini təhat edən 1000 önəmli peşə üzərində standartları hazırlanması ilə ri yekunlaşdırılmalıdır.

Konkret peşə sahəsində formal universitet dərəcəsi olmayan insanlar üçün daha geniş imkanlar

BMT-nin Rezydent tələblərindəndiricisi, BMT-nin İnkisaf Programının Azərbaycanı Rezydent Nümayəndəsi Qulam Saqzai həyata keçirilən layihələrin ölkədə peşə təhsili sisteminin məzmun və keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasına töhfə verdiyi qeyd edir. Onun fikrincə, informal və qeyri-formal qaydada sənətlərin təntənəsi Azərbaycanı formal məktəb sistemlərində nə kəndə olan tədris imkanlarının təntənəsi və təsdiqlənməsi baxımından ilk cəhd olaca olacaq. Beynəlxalq təşkilatlarla birgə icra edilən “informal və qeyri-formal üsullarla tədris olunmuş sənətlərin təntənəsi” layihəsi peşə təhsili imkanlarının genişləndirilməsinə yönəlib.

Q.Saqzainin fikrincə, yerli təhsilini iş yerlərində təmin etməklə və daimi tədris mərkəzləri yaratmaq Azərbaycan xalqı üçün həyata keçirilən tədbirlərdən biridir. “Dünyanın bir sıra ölkələrində bu təcrübə milli inkişafın qüvvəsi sənətlərdə qanunvericiliyə qanuni şəkildə daxil edilib. Bu da konkret peşə sahəsində formal universitet dərəcəsi olmayan insanlara daha geniş imkanlar yaradacaq”.

...həmin insanlar nə mərkəz bazarında iştirak çox vacibdir

Avropa İttifaqının Azərbaycanı Nümayəndəliyinin məsləhətləri və zəifləmə icra edilən Aleksandra Nerisanu Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında qurulan tələblərin yüksəlməsinə töhfə verdiyi qeyd edir. Bu tələblərdə peşə təhsili istiqamətində üzrə həyata keçirilən tədbirlərin, xüsusən birgə layihələrin xüsusi dəyəri olduğunu vurğulayan A.Nerisanu Avropa İttifaqı tərəfindən Azərbaycanı təhsil sisteminə verilən dəstəyin bundan sonra da yüksək səviyyədə davam edəcəyini deyib.

Nerisanu bu fikirdədir ki, Azərbaycanı bir çoxları öz evində - formal təhsil sistemində nə kəndə çox zəngin təcrübəyə, bacarıq və biliklərləndirir. “Etiraf edirik ki, ölkəmizin milli səviyyədə inkişafı üçün həmin insanlar nə mərkəz bazarında iştirak etməsi çox vacibdir. Onların çətinliyi tədrislikləri töhfə böyük ola bilər. Biz hesab edirik ki, vətəndaşlara bu kimi imkanlar verilməli və bununla bəzən sənədlər bazası hazırlanmalı, onları bacarıqları və sənətləri rəsmi şəkildə təntənəməkdir. Hətta onlar bunu edəndikdən sonra təhsil və tədrislərini davam etdirə bilər”.

Peşə təhsil sistemi arasında mərkəz hərəm rəhbərliyi zəruridir

Mərkəz bazarının dəyişməsi ilə bəzən uyğun olaraq mühüm ixtisaslar və istiqamətlər üzrə bugünkü tələblər iştirakçıların təhsil sistemi arasında mərkəz hərəm rəhbərliyi çevirir. Peşə təhsili üzrə Dövlət Agentliyinin direktoru vəziri Aramil İlili Strateji Yol Xəritəsinin əsas strateji hədəflərindən biri kimi bu məsələyə diqqət çəkib. Azərbaycanı mərkəz bazarında müəyyən qədər uyunsuzluq yarandıran deyən A.İlili bunu təhsil müəssisələrində hazırlanan kadrlarla mərkəz bazarında tələb olunan kadrlar arasında tarazlığın olmaması ilə izah edib. Onun fikrincə, Strateji Yol Xəritəsində qəbul edilən əsas strateji hədəflər yalnız peşə təhsili pilləsində deyil, təhsilin bütün pillələrində qeyri-formal və informal sənətlərin təntənəsi zəruri edib. Odur ki, gələcək fəaliyyətin müəyyən edilməsi istiqamətində yerli və

beynəlxalq ekspertlərin iştirakı ilə iştirak bir sənədin hazırlanması qərara alınmışdır. A. Əliyevin fikrincə bu, yeni sənədlərin hazırlanması prosesində də iştirak götürülməlidir? Məhkəməlik qərarı? Çətinliklər? fəaliyyət zəruridir: "Hər yeni təhsil proqramının hazırlanmasında da, peşə standartlarının müəyyənləndirilməsi də iştirak götürülməlidir maraqların, onların istəyini uyğun kadr hazırlamaq prioritet kimi müəyyənləndirilməlidir".

Sənətlərin tərtibatı imtahanla olacaq

Maraqlıdır, bəzi vətəndaşların peşə təhsili sahəsində qeyri-formal və informel təhsil formaları vasitəsilə idarə etdikləri sənətlərin tərtibatı prosesində hansı formada həyata keçiriləcək?

Peşə Təhsili üzrə Dövlət Agentliyinin Təhsil standartları və tədris resursları şöbəsinin müdiri Məcid Bayramlı sənətlərin tərtibatının iki hissədən ibarət proses olacağını açıqlayaraq: "Prosesin bir hissəsini yazılı, yaxud digər formada keçirilən proses kimi, digər hissəsini praktik formada həyata keçirilən imtahan kimi görürük. Nəzəri hissə testlə keçirilə bilər. Prosesin praktik hissəsi isə imtahan götürülməli xüsusi sahədə müəssisələrin həyata keçirilməsi vacibdir. Buna görə də ekspertlərin müəssisələrin tərtibatında müəssisələrdən ibarət olması üstünlük veririk. Qiymətləndirilmənin tərtibatı üçün infrastrukturun olması da vacibdir. Oudur ki, sertifikatlaşdırma keçiriləcəyi müəssisələrdə müəyyənləndirilməlidir".

M.EM. Bayramlı qeyd edib ki, sənətlərin tərtibatı prosesini idarə etmək Sertifikatlaşdırma Mərkəzinin qurulması nəzərdə tutulub. Sertifikatlaşdırma Mərkəzi sənətlərin tərtibatı üzrə bütün normativ sənədləri hazırlayan, bütün prosesləri tərtibat etmək qurumu olacaq. Hazırda mərkəzin hansı formada qurulması üzrə danışıqlar aparılır. Yaxın gələcəkdə mərkəzin normativ hüquqi bazasının formalaşdırılması nəzərdə tutulur".

M. Bayramlı əlavə edib ki, sənətlərin tərtibatı prosesinin məntiqi nəticəsi olaraq veriləcək sənədlərin qəbulu zamanı tanınacaq. Onun sözlərinə görə, sənətlərin tərtibatı prosesinin həyata keçirilməsi üçün ilkin olaraq sənədlərin qəbulu aparılacaq. Bu zaman müraciət edilən xüsusi iddia etdiyi ixtisas üzrə bilik və bacarıq sənətlərinə əsasən olaraq yoxlanılacaq.

"İki ilkin proses yekunlaşdıqdan sonra imtahan tərtibatı işi gəlir. Bu tərtibatı yazılı və praktik olmalıdır, imtahanın nəticələrinə uyğun olaraq müvafiq qiymətlərin tərtibatı göstərən xüsusi dövlət nümunəli sənədlərdə ediləcək. İmtahanda əlavə nəticə göstərən xüsusi tərtibatçıların cəlbini nəzərdə tuturuq. İhtiyatlı olan xüsusi üçün apelyasiya iqtisadının verilməsi imkanının da yaradılması nəzərdə tutulub".

Peşə təhsilinin sosial-iqtisadi inkişafda rolunu qəbul etməliyə

Dövlət-özəl məhkəməlik sahəsində beynəlxalq təcrübəyə dair beynəlxalq ekspert Brian Milton hesab edir ki, bazar iqtisadiyyatında dövlət və özəl sektorun tərtibatı təhsil məhkəməlik bazarın tərtibatıdır. Ekspert deyir ki, təhsil xidmətlərinin maliyyə tərtibatı və həyata keçirilməsi ilə bəzi dövlət və özəl sektorun üstünlüklərini tamamlamaq və bu strukturlar bir araya gətirmək məqsədi ilə çətinliklər strukturu yaradılır. Avropa ittifaqı ölkələrində, Avstraliyada ABŞ-da bundan istifadə edilir. Bəzi ölkələrdə, Almaniya, İrlandiya tərtibatının xüsusi cəhətlərini diqqətə yetirən müəssisə karyeranın düzgün istiqamətləndirilməsi üçün bu məhkəməlik xüsusi tərtibatını qeyd edib: "Peşə təhsili və tərtibatının bütün sənətlərdə innovasiyalara töhfə vermək, sahibkarların tərtibatı və iqtisadi mükəmməlliyi təbliğ etmək potensialının qiymətləndirilməlidir. Peşə təhsili və tərtibatının sosial-iqtisadi inkişafda rolunu qəbul etməliyə. Bu digər vətəndaşların bacarıqlarının biznes məntiqatlarında istifadəsi baxımından peşə təhsili və tərtibatı çox vacibdir".

